

ULKOPOLIITTINEN INSTITUUTTI

AVAJAISET 7.2.2008

Hallituksen puheenjohtaja, ministeri Antti Tanskanen

Suomessa tapahtuu harvoin, että eduskunta perustaa varsinaisen virkakoneiston ulkopuolelle riippumattoman yhteiskunnallisen instituution. Näin tapahtui kesäkuun 1. päivänä 2006, kun eduskunta, juhlistaakseen omaa ja yleisen äänioikeuden satavuotishistoriaa, perusti Ulkopoliittisen instituutin. Ainoa vertailukelpoinen tapaus on oikeastaan itsenäisyyden 50-vuotisjuhlassa vuonna 1967 perustetty Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra). Eduskunnan juhlapäätös ja sen valmistelu kertovat tarpeesta vahvistaa Suomessa kansainvälisten suhteiden ja Euroopan unionin asioiden riippumattonta tutkimusta, mutta mistä syntyi tarve uudelle instituutille ja sen poikkeukselliselle asemalle?

Lakialoitteen mukaan Suomessa ei ollut sellaista laitosta, joka sijoittuisi yliopistollisen tutkimuksen, poliittisen päätöksenteon ja hallinnon välimaastoon ja jolla olisi kykyä kansainvälisten suhteiden ja Euroopan unionissa käsiteltävien asioiden analysointiin ja niitä koskevan yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitoon. Perusteluissa on myös todettu, että kansainvälinen yhteistyö kehittyy ja muuttuu erittäin nopeasti.

Itse perustamisprosessi oli nopea. Lakialoite, jonka allekirjoittajina oli kansanedustajia kaikista eduskuntaryhmistä, jätettiin 30.3.2006 ja noin kahden kuukauden kuluttua uusi instituutti oli jo perustettu. Uutta toimijaa ryhdyttiin rakentamaan vuoden 2007 alusta aikaisemman säätiöpohjaisen instituutin perustalle, joka antoikin hyvät lähtökohdat toiminnan kehittämiseksi.

Lakialoite perusteluineen oli tulevaisuushakuinen. Laitokselle haluttiin riippumaton ja vakaa asema ja sen toimiala haluttiin määritellä väljästi, jotta se kattaisi mahdollisimman laajasti eri tieteenalat. Tuotetun tiedon tuli olla myös hyödyllistä. Selvitysten aihealueisiin vaikuttaisivat siis olennaisesti ajankohtaiset tiedontarpeet, joita eri yhteistyötahoilla, erityisesti valtionhallinnolla on. Laitokselta edellytettiin kykyä sopeutua muuttuviin olosuhteisiin ja riittävää asiantuntemusta tuottaa nopeastikin korkeatasoisia tutkimuksia ja selvityksiä. Tutkimus- ja selvitystyön ohella tehtäväksi asetettiin konferenssien ja seminaarien järjestäminen, julkaisutoiminta, kansainvälinen yhteistyö sekä yhteydenpito poliittisiin päätöksentekijöihin ja kansalaisyhteiskuntaan niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Avainsanoja ovat siis riippumaton asiantuntemus, osallistuminen, keskustelun syventäminen ja poliittisen päätöksenteon tukeminen.

Instituutin perustamisvaiheessa esitettiin epäilyksiä siitä, voiko eduskunnan alainen tutkimuslaitos olla riittävän itsenäinen, jotta tutkimuksen autonomia ja korkea laatu voidaan taata. Nämä epäilyt olivat ymmärrettäviä, mutta ainakin toistaiseksi eduskunnan itsensä korostama riippumattomuus näyttää toteutuneen hyvin. Toimintaa arvioitaessa on tietysti otettava huomioon se, että Ulkopoliittinen instituutti on toiminut vasta vuoden ajan ja mennyt vuosi on väistämättä ollut siirtymäkautta, koska instituutin toiminta on täytynyt saattaa hallinnollisesti ja toiminnallisesti uutta asemaansa vastaavaan kuntoon. Instituutin hallitus onkin toiminut ahkerasti: se piti vuoden 2007 aikana kaikkiaan 12 kokousta.

Instituutin hallituksen kokoonpano on monipuolinen; se edustaa sekä akateemista tutkimusta että hallintoa, johtavia poliittisia puolueita ja valtionhallinnon keskeisiä toimijoita. Hallituksen käyttämää päätöksentekovaltaa täydentää eduskunnan nimittämä neuvottelukunta, jossa ovat edustettuina kaikkien eduskuntapuolueiden lisäksi laajasti kansainvälistä asiantuntemusta edustavat tahot suomalaisessa yhteiskunnassa.

Instituutin hallitus edustaa luonnollisesti nimittäjäänsä, eduskuntaa, ohjatessaan ja valvoessaan laitoksen toimintaa. Oman kokemukseni mukaan yhteistyö eduskunnan luottamus- ja virkamiesten kanssa on toiminut sujuvasti. Eduskunnan puhemiehet ja relevanttien valiokuntien puheenjohtajat ovat antaneet tukensa instituutin toiminnalle. Haluankin kiittää kaikkia heitä rakentavasta ja sujuvasta yhteistyöstä. Instituutti ja sen hallitus ovat pyrkineet avaamaan yhteistyötä julkiseen hallintoon ja muuhun yhteiskuntaan, mutta tässä työssä on vielä paljon tehtävää.

Instituutin hallituksen hyväksymässä tutkimusohjelmassa on sekä eurooppalainen että globaali näkökulma. Euroopan ja Suomen asemaa kansainvälisissä suhteissa ei voi ymmärtää ilman perusteellista analyysiä kansainvälisten voimasuhteiden kehityksestä. Tämä johtaa pohtimaan Yhdysvaltojen ja Kiinan, mutta myös Intian ja Venäjän tulevaa asemaa ja niiden noudattamaa politiikkaa suhteessa kansainväliseen yhteisöön. Voimasuhteiden muutosta ja kansainvälisen hallintajärjestelmän luonnetta ei voi erottaa toisistaan. Ulko- ja turvallisuuspoliittisten kysymysten yhteydessä Ulkopoliittinen instituutti tulee kiinnittämään erityistä huomiota kansainväliseen ilmasto- ja energiapolitiikkaan. Vaikka ilmasto- ja energiapolitiikan tutkimus vaativat erityisalojen asiantuntemusta, ne ovat niin syvästi kansainvälisiä kysymyksiä, ettei niiden poliittisia ulottuvuuksia voi jättää vaille huomiota.

Suomen kansainvälinen asema ja toiminta määräytyy pitkälle jäsenyydestämme Euroopan unionissa. Unioni sitoo ulko-, talous- ja ympäristöpoliittisia ratkaisujamme, mutta antaa samalla uusia voimavaroja ja mahdollisuuksia asioiden hoitamiseen. Venäjän tulevalla poliittisella, sotilaallisella ja taloudellisella kehityksellä on erityistä merkitystä sekä Suomen että Euroopan unionin kannalta. Lähimmässä tulevaisuudessa on erityisen tärkeää luoda uusi yhteistyön henki EU:n ja Venäjän välisiin suhteisiin. Suomi voi edistää tätä tavoitetta sekä aktiivisella toiminnalla unionissa että kahdensiväisissä suhteissa Moskovan kanssa.

Ulkopoliittisella instituutilla on erityinen tehtävä eritellä Euroopan unionin instituutioiden ja politiikan, erityisesti ulkosuhteiden kehitystä. Ei ole kohtuullista edellyttää, että instituutin rajallisilla voimavaroilla voitaisiin paneutua yksityiskohtaisesti unionin toiminnan sektorikohtaiseen erittelyyn. Tällaista asiantuntemusta on Suomessa viljalti eri ministeriöissä, keskusvirastoissa ja yrityksissä. On kuitenkin kohtuullista edellyttää, että instituutti kykenee tarjoamaan uskottavaa ja kriittistä tietoa EU:n instituutioiden kehityksestä, keskeisten jäsenvaltioiden politiikasta sekä sen suhteista muihin keskeisiin kansainvälisiin toimijoihin.

Tätä näkökulmaa voidaan laajentaa korostamaan tarvetta eritellä yleensä kansainvälisen järjestelmän kulmakivien välisiä suhteita. Näin joudumme myös Suomessa pohtimaan, ei vain Euroopan unionin suhteita Kiinaan, Intiaan ja Japaniin ja varsinkin Pohjois-Amerikkaan, mutta myös Yhdysvaltojen ja Itä-Aasian maiden välisiä suhteita kansainvälisen toiminnan eri aloilla. Suomenkaan kannalta ei ole yhdentekevää, kuinka Yhdysvaltojen ja Kiinan väliset poliittis-taloudelliset suhteet kehittyvät tai minkälaista ympäristöpolitiikkaa Kiina ja Intia harjoittavat.

Ulkopoliittinen instituutti on tiensä alussa. Siihen on perusteltua kohdistaa odotuksia, kriittisiäkin, kunhan muistetaan, että sen käytössä olevat voimavarat ovat pohjoismaisella mittapuulla sangen rajalliset. Tästäkin syystä instituutin tulee pyrkiä johdonmukaisesti kasvattamaan ulkopuolista rahoitustaan. Instituutti on onnistunut rekrytoimaan suuresta hakijajoukosta pääasiassa nuoria, mutta jo tutkimuksessa ja kansainvälisessä toiminnassa kykynsä osoittaneita tutkijoita. Instituutin hallitus uskookin, että laitoksella on edessään vahva ja menestyksellinen tulevaisuus.